

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นกรอบแห่งความประพฤติปฏิบัติมาช้านานรูปแบบของการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่จึงอยู่ในกรอบของศาสนา คนไทยก็ยึดถือตามอย่างบรรพบุรุษไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ศาสนามีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก เป็นพลังสำคัญอย่างยิ่ง มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง เป็นระบบความเชื่อและความศรัทธาอย่างหนึ่ง ดุจประทีปให้แสงสว่างในการดำเนินชีวิตของพวกเขาหลายยุค สมัยที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการบริหารปกครองบ้านเมือง บางครั้งทรงบัญญัติออกมาในรูปแบบของกฎหมาย บางครั้งทรงพระนิพนธ์ออกมาในรูปแบบของวรรณกรรม เช่น “ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ของพญาลีไท”^๑

ความขัดแย้งนับได้ว่าเป็นสถานการณ์ปกติของการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในเรื่องอำนาจ ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งในเรื่องสถานะทางสังคม และความขัดแย้งในเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น การคิด การพูด และการกระทำ แต่เมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งเกิดขึ้น และมนุษย์ไม่สามารถที่จะแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ทันท่วงทีความขัดแย้งที่ก่อตัวขึ้น ก็จะขยายวงกว้างเป็นการทะเลาะวิวาทกันในระดับที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น บทสรุปของความขัดแย้งก็จะกลายเป็นแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ไม่ขึ้นตรงต่อกลุ่มใหญ่ทั้งในแง่ของความคิดและการปฏิบัติ ส่งผลกระทบเสียหายต่อสันติสุขของสังคม

สังคมเป็นการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ในสังคมก็อาศัยบรรทัดฐาน หรือกฎหมาย ระเบียบ ประเพณี และสมมติสถานภาพพร้อมทั้งบทบาทที่เหมาะสมให้แก่บุคคลต่างๆ ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี มีอภิสิทธิ์ และมีเกียรติ แต่ทว่าสังคมในโลกปัจจุบันเป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์ เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความไร้ระเบียบ (Chaos) ตัวแปรสำคัญของสภาวะที่อยู่บนพื้นฐานของบุคคลที่มีความ

^๑ พระมหาสุชาติ สุชาติ (สมมาตร), “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

แตกต่าง และหลากหลายไปด้วยค่านิยม ทัศนคติ ภาษา ศาสนา ความต้องการผลประโยชน์ และกลุ่มชาติพันธุ์

ดังนั้น ด้วยความแตกต่างของบุคคลผนวกเข้ากับความพยายามที่จะดำรงและรักษาอัตลักษณ์ของตนเองเอาไว้ จึงเกิดความไม่สมดุลงัน ไม่เข้าใจกัน ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความไม่พอใจซึ่งกันและกัน จนทำให้สัมพันธภาพลึกลง และอาจลุกลามเกิดเป็นสถานการณ์ของความขัดแย้งได้^๒

ฉะนั้นแนวทางที่นักคิดและนักปฏิบัติการกลุ่มนี้พยายามที่จะนำเสนอวิธีในความหมาย “การไม่ใช้ความรุนแรง” (Non-violence) ซึ่งมีนัยการมุ่งเน้นถึงเหตุที่จะใช้ความพยายามอย่างมหาศาลที่จะเอาชนะความชั่วร้ายด้วยความดี สันติวิธีมิได้มีกลิ่นเนื้ออันแข็งแรงแรงและอาวุธที่ชั่วช้า หากแต่อาศัยความกล้าหาญทางศีลธรรม การควบคุมตนเอง ความกรุณา ความรักในความยุติธรรม เคารพความดีและมีสัจจะที่จะเข้าถึงกันได้ถ้าใช้วิธีการที่ถูกต้อง^๓

พุทธจริยธรรมจึงเป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ประเสริฐ อันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ด้วยเหตุนี้พุทธจริยธรรมจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากทฤษฎีของปรัชญาในสำนักอื่นๆ คือพุทธจริยธรรมไม่ได้เกิดจากโต้แย้งทางความคิด (Argument) การนิยามความหมาย การคาดคะเน หรือการพิจารณาเทียบเคียง เหมือนปรัชญาสำนักอื่นๆ แต่พุทธจริยธรรมมีธรรมชาติของความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติแล้วสามารถเห็นได้ด้วยตัวของตนเอง (สนธิภูริโก) ไม่จำกัดเวลา (อกาลโก) ซึ่งเป็นผลของการตรัสรู้ธรรมอันยอดเยี่ยมของพระพุทธรเจ้าที่เรียกว่า “อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ” ซึ่งแยกได้เป็น ๒ ส่วนคือ

๑. สัจธรรมเป็นส่วนแสดงสภาวะหรือรูปลักษณะตัวจริง
๒. จริยธรรมเป็นส่วนแห่งข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหมด

จากเหตุผลดังกล่าว พระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ซึ่งสังเกตได้จากวัฒนธรรมอันมาจากรากฐานทางพระพุทธศาสนาที่งามของสังคมไทย มีการเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน สร้างความรัก^๔ ความสามัคคี ซึ่งดำรงอยู่บนฐานของหลักการ ความเมตตาความกรุณา ความเสียสละ ความอดทน ชาวพุทธในสังคมไทยจะประยุกต์นำหลักพุทธจริยธรรมมาใช้ในลักษณะอย่างไร หลักคำสอนของพระพุทธรเจ้าด้วยหลักการใดบ้าง อย่างไร

^๒กชिरา เทียนส่องใจ (ทพญ.) “การศึกษาวิเคราะห์ภัยทาทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘) หน้า ๑.

^๓Aldos Huxley, An Encyclopedia of Pacifism ตีพิมพ์โดยสมบุรณ์ใน Robert Seeley, The Hoonbook of Nonviolence, (Westport Conn : Lawrence Hill&Co., ๑๙๘๕), p.๖๕.

^๔ อภิ. สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒-๒๗๓, อภิ. สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑.

จึงจะสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา โดยมุ่งเน้นไปที่ การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความหมายของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการแก้ไขความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิธีการและบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ทำให้ทราบความหมายของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง
- ๑.๓.๒ ทำให้ทราบวิธีการแก้ไขความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๓.๓ ทำให้ทราบบทบาทและวิธีการในการส่งเสริมการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๔ ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย โดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary source) คือพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่เกี่ยวข้อง เอกสารทุติยภูมิ (Secondary source) คือ หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ และการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ความขัดแย้ง หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้สรุปความว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การกระทำที่ไม่ลงรอย ขัดขึ้น หรือต่อต้านกัน

๑.๕.๒ บทบาทของพระสงฆ์ หมายถึง พฤติกรรมที่พระสงฆ์กระทำหรือปฏิบัติในฐานะผู้นำจิตวิญญาณของในสังคม การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาตามตำแหน่งบทบาทหน้าที่

๑.๕.๔ วิธีการส่งเสริมการลดความขัดแย้ง หมายถึง กระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนทำความดีตามภารกิจหลักของพระสงฆ์ใน ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่

ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อส่งเสริมการลดความขัดแย้งของคนที่เกิดขึ้นในสังคมให้ลดน้อยหรือหมดไปจากสังคม

๑.๔.๕ พระพุทธศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่” ว่า จริยธรรม เป็นกระบวนการทางเหตุปัจจัยอย่างหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบซึ่งเข้ามาพัวพันเช่นเดียวกับในเรื่องวัฒนธรรม เป็นต้น ถ้าหากว่าเราจะใช้จริยธรรมแบบใหม่หรือจะสร้างคุณธรรมชุดใหม่ขึ้น ก่อนจะทำอย่างนั้นได้ ไม่ใช่ขึ้นขึ้นมาว่าเราอยากจะทำให้คนของเรามีจริยธรรมนั้นๆ แล้วเราก็จะเอามาสอนมาบอกมามอบให้ อย่างนี้เป็นไปไม่ได้ มันจะกลายเป็นของเลื่อนลอย อาจจะไม่ติด เมื่อไม่ติดมันก็ไม่ได้ผลเพราะมันเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เกิดจากการสั่งสมกันขึ้นมา^๕

ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา” ว่าสำหรับพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นจะเริ่มจากปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารแล้วแสดงออกโต้ตอบกันไปมาจนเกิดเกลียวแห่งความขัดแย้ง (Spiral of Conflict) ที่ต่างคนต่างมีปฏิกิริยาตอบโต้กัน โดยจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดกลายเป็นความขัดแย้งที่มีความรุนแรง ซึ่งถ้าไม่สามารถยุติวงจรของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้นั้น ก็จะนำไปสู่การทำลายล้างกัน เอาชนะคะคานกัน หรือ ที่เรียกว่า ความขัดแย้งแบบทำลายล้าง (Destructive Conflict) ส่วนทางออกของความขัดแย้งนั้นจะขึ้นอยู่กับแนวทางที่ต่างฝ่ายต่างเลือก ซึ่งพฤติกรรมเพื่อหาทางออกเมื่อเกิดความขัดแย้งนั้น^๖

พระเทพินทร เทวินโท ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “จริยธรรมศาสตร์ จริยธรรมและคุณธรรม” เกี่ยวกับจริยธรรมว่า คือสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในจักรวาลนี้ ที่มีอยู่ ที่เป็นอยู่และที่ดำเนินไปอยู่ตามกฎหรือตามกระบวนการสสาร หรือของธรรมชาติ ทำให้โลก ดวงดาว อากาศ พืช สัตว์ และมนุษย์ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ ในฐานะที่สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติทำให้สิ่งที่ไม่

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๒๒), หน้า ๔.

^๖ วันชัย วัฒนศัพท์ (ศ.นพ.), ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า ๒๕๔๗), พิมพ์ครั้งที่ ๒ ,หน้าที่ ๑๘๐ – ๑๘๒.

เป็นธรรมชาติ หรือไม่เป็นจริยธรรมในจักรวาลนี้ในโลกนี้ไม่มี ทำให้สิ่งที่มีอยู่ในจักรวาลนี้ในโลกนี้มีอยู่สิ่งเดียวเท่านั้น คือ “ธรรมชาติหรือจริยธรรม” (Nature or Ethics)^๗

สเตลลา (Stella) ให้ความหมายของความขัดแย้ง (Conflict) ว่า หมายถึง ความไม่ลงรอยกัน หรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน หรือความเป็นปฏิปักษ์กัน ระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ตั้งแต่ ๒ กลุ่มขึ้นไป โดยมีสาเหตุมาจากวัตถุประสงค์ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ ความไม่ลงรอยกันทางด้านความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อและ/หรือทัศนคติ^๘

พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์, ปาฐกถาเรื่อง “แนวทางพระราชดำรัสสู่การบริหารจัดการภาครัฐ,” คุณธรรมและจริยธรรม ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ดี หากผู้นำขาดซึ่งคุณธรรมและจริยธรรม ย่อมทำให้ผู้นำนั้นขาดความชอบธรรมในการทำหน้าที่ในองค์กรนั้นต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของบทบาทหน้าที่ของผู้นำ ที่ทำให้ผู้นำสามารถได้รับการยอมรับความเชื่อถือ ตลอดจนการนับถือจากบุคคลต่างๆ ทั้งในองค์กรและในสังคมทั่วไป ดังนั้น ปัญหาการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำ ย่อมทำให้ผู้นำไม่เป็นที่ยอมรับต่อบุคคลทั่วไปในองค์กรและในสังคม ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อหลักการบริหารงานและภาพลักษณ์ขององค์กรให้เสื่อมลง และย่อมนำมาซึ่งความล่มสลายขององค์กรในอนาคตเช่นกัน^๙

จากเอกสารข้างต้นผู้ศึกษาพอสรุปได้ว่า ความขัดแย้ง คือ การไม่ลงรอยกัน การขัดการขวาง มิให้ฝ่ายตรงข้ามบรรลุเป้าหมายได้ มีความเห็นหรือแนวทางในการปฏิบัติไม่ตรงกัน ต้องการผลประโยชน์เหมือนกัน ส่วนการสร้างคุณธรรมจริยธรรมต้องอาศัยเวลาในการเพาะบ่มอบรมขัดเกลา จิตใจของบุคคลเพื่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมและขยายพันธุ์กล้าของคุณธรรมจริยธรรมสู่สังคม

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทพญ. กษิรา เทียนส่องใจ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่าในทัศนะของพระพุทธศาสนา รากเหง้าที่เป็นสาเหตุ

^๗ พระเทพวินทร์ เทวินโท จริยธรรมศาสตร์ จริยธรรมและคุณธรรม (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์ ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๘ Stella Ting-Toomey, “Toward a Theory of Conflict and Culture”, *Communication, Culture and Organization Process*, (Thousand Oaks, CA: Sage, ๑๙๘๕), p.๗๒.

^๙ [online], accessed ๑๕ February ๒๐๐๖, Available from www.nesgc.go.th/transparency/webboard

ของความขัดแย้งเกิดจากเหตุปัจจัย ภายใน คือ อกุศลธรรม และปัญญาธรรม โดยทฤษฎีถือว่าเป็นแกนกลางที่อยู่ลึกที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ ยิ่งถ้าทฤษฎีนั้นประกอบไปด้วยอกุศลมูล อันได้แก่โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งจะก่อให้เกิดมิจฉาทิฐิ สำหรับเหตุปัจจัยภายนอกนั้น วิเคราะห์ได้จากต้นตออันเป็นที่มาของความขัดแย้ง ๕ ด้านในทัศนะปัจจุบัน ซึ่งเหตุปัจจัยเหล่านี้ทั้งหมดก็จะกลายเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดสภาวะของความขัดแย้งขึ้น จนอาจลุกลามนำไปสู่ความรุนแรงต่อไปได้^{๑๐}

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่าความขัดแย้ง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น (Necessity) ในระดับโลกียวิสัยพระพุทธศาสนายอมรับว่า “ความขัดแย้ง” จัดได้ว่าเป็น “ทุกข์ของบุคคลและสังคม” ประการหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมองว่าความขัดแย้งเป็น “ธรรมชาติ” หรือ “ธรรมดา” ของสังคมทั่วไป จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็น “สิ่งจำเป็น” ของสังคม เพราะสรรพสิ่งในสังคมนั้นแปรเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) ผลจากการแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดบรรยากาศของ “ทุกข์” หรือ “ความขัดแย้ง” ซึ่งเป็นสภาวะหรือบรรยากาศที่ดำรงอยู่ในภาพเดิมไม่ได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งก็เพราะทุกสิ่งทุกอย่างนั้นในแง่ของโลภวิสัยนั้น ไม่สามารถเป็นไปตามความต้องการหรืออำนาจของสิ่งใด หรือบุคคลใด กล่าวคือไม่มีสิ่งใด หรือบุคคลใดบังคับให้มันเปลี่ยนแปลงหรือไม่ให้ขัดแย้งกัน (อนัตตา) ฉะนั้นเมื่อกล่าวโดยธรรมชาติแล้ว สรรพสิ่งต้องขัดแย้งกัน แต่ถึงกระนั้น พระพุทธศาสนาก็ได้เหลือพื้นที่ของความ “ไม่ขัดแย้ง” เอาไว้ให้ สภาวะสูงสุด นั่นก็คือ “พระนิพพาน”^{๑๑}

พระเทพปริยัติเมธี (สฤชดี สิริธโร)^{๑๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธนั้นมีลักษณะอยู่ ๓ อย่าง คือ ๑)

^{๑๐} กษิรา เทียนส่องใจ (ทพญ.) “การศึกษาวิเคราะห์ภัยทันทเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๕.

^{๑๑} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากร) “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒๖-๔๒๗.

^{๑๒} พระเทพปริยัติเมธี (สฤชดี สิริธโร), “รายงานการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.), บทคัดย่อ

คุณลักษณะภายนอก คือ มีรูปร่างสง่างาม น่าเคารพศรัทธาเลื่อมใส ตลอดทั้งมีพลังกำลังแข็งแรง สุขภาพที่ดี และมีความเพียร ๒) คุณลักษณะภายใน คือมีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี ๓) มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งความแตกต่างนี้จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเคารพนับถือมีความเชื่อมั่นมีความเชื่อฟังอย่างจริงใจ

วิถีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดีซึ่งมีหลักธรรมหรือคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำ ที่นำมากล่าวไว้ในงานวิจัยนี้ มีจำนวน ๒๐ หลักธรรม โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่มหลักธรรมของผู้นำ ดังนี้ คือ ๑) หลักธรรมสำหรับครองตน ได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม สัปบุริสธรรม พลธรรม อคติธรรม อธิษฐานธรรม ขันติโสรัจจธรรม คุณธรรม อริยทรัพย์ ๒) หลักธรรมสำหรับครองคน ได้แก่ พรหมวิหารธรรม บารมีธรรม ราชสังคหวัตถุธรรม สังคหวัตถุธรรม พลธรรม ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตรธรรม คหบดีธรรม อธิปไตย กัลยาณมิตรธรรม อริยทรัพย์ธรรม ยุติธรรม อคติธรรม ๓) หลักธรรมสำหรับการครองงาน ได้แก่ อิทธิบาทธรรม สาราณียธรรม อปริหานิยธรรม อริยทรัพย์ธรรม กัลยาณมิตรธรรม ยุติธรรม พลธรรม อคติธรรม

หลักธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นั้น ถึงแม้ว่าจะมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบันเป็นเวลานานนับพันปีแล้ว แต่ทุกหลักธรรมยังคงทันสมัยอยู่เสมอ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องดำเนินชีวิตและแนวทางในการบริหารงานได้เป็นอย่างดี

การจัดการความขัดแย้งตามแนวพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำให้ลุล่วงไป มี ๔ ประการ คือ ๑) วิวาหาธิกรณ์ ๒) อนุวาหาธิกรณ์ ๓) อาปัตตาธิกรณ์ ๔) กิจจาธิกรณ์ และอธิกรณ์สมณะเป็นชื่อแห่งสิกขาบทหรือสิกขาบทแห่งธรรม แปลว่า “สำหรับระงับอธิกรณ์

การนำหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธมาใช้เพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย การศึกษาวิจัยพบว่า ภาวะของผู้นำเชิงพุทธที่จะสามารถจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยได้ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน โดยมีหลักธรรมที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรนั้น

โดยหลักการสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นหลักคิดหลักธรรมในการทำงานร่วมกันในองค์กร และอยู่ร่วมกันในสังคม มีอยู่ ๑๐ ขั้นตอนในเบื้องต้น ที่จะนำสันติสุข สันติภาพ และภารดรภาพมาสู่องค์กรและสังคมได้ คือ

๑. มองกันในแง่ดี
๒. มีไมตรีจิตที่ดีต่อกัน
๓. สร้างสรรค์ความดี
๔. นึกถึงความดีของกัน
๕. ร่วมกันรักษามิระเปียบวินัย

๖. มีหัวใจพระพรหม
๗. สร้างสมความสามัคคี
๘. มั่งมีความเสียสละ
๙. ลดมานะทิฏฐิ
๑๐. ไม่อคติต่อกัน

ซึ่งเป็นมีหลักที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรลดความขัดแย้งในองค์กร

ศ. อรุณ รักธรรม ได้ทำวิจัยเรื่อง^{๑๓} ความขัดแย้ง พบว่า ความไม่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกกลุ่มขององค์กร ซึ่งเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับว่าพวกเขาต้องมีส่วนร่วมในทรัพยากรที่จำกัดหรือมีความแตกต่างในด้านสถานภาพ เป้าหมาย ค่านิยม การรับรู้ ทัศนคติ และความเห็นซึ่งต่างกัน ท่านได้กล่าวถึงความขัดแย้งในด้านปฏิภณสัมพันธ์ ซึ่งจะเป็นการมองความขัดแย้งในแง่ดีและสร้างสรรค์ กล่าวคือ ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น ควรจะกระตุ้นให้เกิด เพราะถ้าองค์กรใดที่ปราศจากความขัดแย้ง องค์กรนั้นย่อมหยุดอยู่กับที่ ไม่เกิดความก้าวหน้า การบริหารความขัดแย้ง คือ การยอมรับว่ามีความขัดแย้ง และกระตุ้นเพื่อการแก้ไข และถือว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเป็นหน้าที่ที่สำคัญของนักบริหารองค์กร^{๑๔}

พระมหาสมเดช ศรีลาจัต ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการปกครองของพระพุทธศาสนาและของอริสโตเติล ผลการวิจัยพบว่า การปกครองสังคมมนุษย์ที่มีความวุ่นวายในรูปแบบของความยุติธรรมและเสมอภาคกัน ในวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการปกครองของพระพุทธศาสนาและของอริสโตเติล โดยสรุปว่าหลักการปกครองที่ดีในพระพุทธศาสนานั้นหลักถือธรรมเป็นใหญ่ หมายถึงการตัดสินใจพิจารณาในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการปกครองจะต้องคำนึงถึงความถูกต้อง ความดีงาม ความยุติธรรม^{๑๕}

^{๑๓} อรุณ รักธรรม, ความขัดแย้งในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเฉพาะระดับเขต, สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

^{๑๔} อรุณ รักธรรม (ศ.), องค์การ: พฤติกรรมความขัดแย้ง, กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗ (อัดสำเนา).

^{๑๕} พระมหาสมเดช ศรีลาจัต, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการปกครองของพระพุทธศาสนาและของอริสโตเติล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๔.

พระอธิการอำนาจ เลขะวัฒนะ^{๑๖} ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสันติวิธีในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า การทำงานพัฒนาที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมแนะนำหรือเทศน์สอนประชาชนให้ช่วยสร้างสันติวิธี ความปรองดอง และความสมานฉันท์ พระสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้างสันติวิธี ความปรองดองหรือความสมานฉันท์ในชุมชนมากที่สุดในเรื่องได้เทศน์ บรรยายเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างสันติวิธีความปรองดอง หรือความสมานฉันท์ให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบ เนื่องจากเป็นวิธีการที่พระสงฆ์มีความสามารถมากที่สุดด้วยว่า การเผยแผ่ถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะพระสังฆาธิการ

สุภารัตน์ รักษ์มณี^{๑๗} ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านขุน อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการ ผลักดันให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งได้สำเร็จ และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอันเนื่องมาจากลักษณะของชุมชนบ้านขุน มีภูมิหลังเป็นชาวเขาเผ่าลัวะ นับถือพระพุทธศาสนา 100 เปอร์เซ็นต์ มีประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เป็นชุมชนคุณธรรม มีการเคลื่อนไหวต่อสู้กับอำนาจไม่เป็นธรรม

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มองสาเหตุของความขัดแย้งในมิติที่คล้ายคลึงกันว่า ความขัดแย้งมาจากตัวแปรที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน เช่น ตัวแปรที่เกี่ยวกับความต้องการในการดำรงชีพของคน การแสวงหาความต้องการในการดำรงชีพของคน อันทำให้เกิดความขัดแย้งเพื่อแสวงหาการควบคุมภาวะแวดล้อมของมนุษย์ ตัวแปรทางจิตวิทยาได้แก่ความต้องการและการขัดแย้งอำนาจของมนุษย์ สำหรับตัวแปรในทางสภาพภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดกรณีพิพาทด้านพรมแดนระหว่างประเทศ ตัวแปรทางสังคมเศรษฐกิจอันทำให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้น ตลอดจนการช่วงชิงทรัพยากรในระดับชาติด้วยรูปแบบต่าง ๆ และตัวแปรในทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านศาสนา^{๑๘}

^{๑๖} พระอธิการอำนาจ เลขะวัฒนะ และคณะ “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสันติวิธีในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดกำแพงเพชร”, สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการความขัดแย้ง), มหาวิทยาลัยนเรศวร. พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๑๗} สุภารัตน์ รักษ์มณี. บทบาทพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านขุน อ.ฮอด จ.เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต), ๒๕๕๕.

^{๑๘} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์” ใน สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๖๙.

จากงานวิจัยที่กล่าวมา พบวิธีและรูปแบบในการลดความขัดแย้ง ทั้งการให้อภัยทาน การจัดการด้วยรูปแบบการปกครองที่เน้นธรรมเป็นใหญ่ นั่นก็คือหลักทางพระพุทธศาสนา แต่สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการช่วยลดความขัดแย้งได้ดีโดยการให้หลักธรรมนั้นก็คือภาวะของผู้นำเชิงพุทธที่จะสามารถจัดการความขัดแย้งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน โดยมีหลักธรรมที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรนั้น

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสารซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑.๗.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลมาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ผู้วิจัยจะศึกษาโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๗.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ผู้วิจัยจะศึกษาโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เป็นตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากหนังสือพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบความหมายของความขัดแย้งและการบริหารความขัดแย้ง

๑.๘.๒ ทำให้ทราบวิธีการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๘.๓ ทำให้ทราบบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา